

Fiches Pédagogiques

L'òra de partir

*Còp sec, com un **ahualh** de **sautaprats** vienuts deu desèrt, las mitralhadas que petan. La **tarabastèra** que vad hòla ! La màger part deu monde amassats, **apielats** sus la plaça, que corren de cap tà la carrèra baisha d'Orléans, los autes de cap tau portau de l'escòla. Que s'i possan, que s'i **honhan** en tot ensajar de non pas tumà's contra los arbes o las autòs parçadas suu carreròt qui se'n va de cap tà l'Arsenal. Hòus que son, òc hòus, **sangbotits** de paur, d'espanta. Que cridan, que cridassan, qu'**uglan** ! Marins shens capitani ! Ua mair que crida, que l'enteni aqui devath :
- On son passats los regents ?*

*Francis que se n'arrid e que'm ditz : - B'ei pèga aquera ! Que son ací dab nosautes, qu'espian aquesta pèça de teatre ! Qu'ei com un filme de guèrra, mes ací tot qu'ei vertadèr ! La **horrèra** qu'ei **capvirada**. Que caden, que s'**esglaishan**, que **braman**, que ploran. Dus fusilhèrs marins que corren en clinà's, e que's botan darrèr ua platana, que s'ajolhan, que visan, e que tiran de hiu. Que sudi com los autes, la calor deu halhèr e lo caumàs..." Que tiran adara **de cap tà** l'immòble de la Prefectura maritima ! " ce'm pensi. Los autes escolans que son fascinats per l'espectacle qui veden. Lo Juan, lo hilh de Na Múgica, que'm fot un pet dab lo cobde, en díser :
- Macarèu ! Qu'ei com un western !*

*D'autas petaradas que ns'arriban de l'auta part de l'escòla, de cap a Santa-Cruz. **Esbarriscladas**, violentas. Lhèu que son mortèrs leugèrs de l'armada francesa o los de la Territoriau qui demoran au Fort du Santon, mes aquestes e n'an mortèrs ? O lhèu, que son los autes, los **fellaghas**, com disen lo monde, qui'ns tiran ? Cinc o sheis **calhòcs** que passan a hum dens lo cèu negre. Que'us segueishi drin dinc au Sporting. Puish, que pujan e que van de lis, de cap aus lors nids deu penent de la montanha qui cad, a pic, dens la mar. Qu'ei acerà sus la rota vielha de Mers-el-Kebir... Ne sèi pas perqué mes que pensi a Mamà ; lhèu que son los **aloès** de la Corniche, acerà a costat de la basa americana qui m'i hèn pensar ?*

Sèrgi Javaloyès, in *L'òra de partir*, Escòla Gaston Febus, 1997

Vocabulari

Ahualh : tropa, eishami
Sautaprats : insèctes qui sautan
Tarabastèra : gran brut
Apielat : metut l'un sus l'autè
Honhar : possar fòrt
Sangbotits : pres per la páur, segotis per la páur
Uglar : cridar fòrt
Capvirada : qui a perdut lo cap
Esclaishar : espotir, aplatir
Bramar : uglar
Horrèra : tropa de monde
De cap tà : vèrs
Esbarriscladas : que vienèn de pertot
Fellagha : combatent d'Argeria
Calhòc : auseth de mar
Aloès : arbe exotic

Fica escolan :

I Compreneson generau : Q.C.M.

En quau país se debana ?

- en França
- en Argeria
- aus Estats-Units
- en Espanha

L'escena que's passa :

- au campèstre
- sus un camp de batalha
- per las carrèras d'ua vila
- au ras de l'estanquet de la pòsta

L'escena que's passa :

- a costat d'ua escòla
- au ras d'ua prefectura
- au ras d'ua glèisa

Qui ei lo narrator ?

- un sordat
- un escolan
- un regent

Los fellaghas que son :

- dançairas egipcianas deu melic desnudat
- combatents de la Guèrra deu Gòlfe
- nacionalistas argerians

Quan se debana ?

- dens las annadas 60 pendent la guèrra d'Argeria
- pendent la 2da guèrra mondial en julhet 1940
- pendent la guèrra de secession americana en 1862

II Compreneson apregondida

a) Quaus son los elements (lexicaus e estilistics) qui hèn pensar que lo tèxt e's debana :

- en Argeria
- au cantèr d'ua escòla
- a la guèrra

Quaus son los elements qui muishan la páur e la panica ?

b) Lo tèxt qu'ei bastit com un moviment de camera :

- lo quau ?
- trobar las diferentas partidas qui justifican aquò.
- Quau ei l'intencion de l'autor en emplegar aqueth mejan ?

III Expression personau

- a) Imaginatx un dialòg enter Francis e lo narrator après la batalha.
- b) Qué pensatz de la colonisacion Francesa en Argeria ?

IV) Practica de la lenga

- a) Que i a tres expressions en aqueth tèxt : " de hum ", " de hiu ", " de lis ". Segon lo contèxt, qué pòt significar cadua ?
- b) " que cridassan "
Quau ei lo sufíxe emplegat e qué significa ? Datz tres mots hargat dab lo medish sufíxe.
" carreròt ". Medisha question.
- c) " mitralhadas "
" petaradas "
Explicatz la formacion d'aqueths mots e balhatz tres exemples de mots hargats sus aqueth modèl.
- d) " que s'i possan, que s'i honhan "
Quin se pòt arrevirar aquestas frasas ?
Cercatz d'autes biais per exprimir l'impersonau.

Fica de l'ensenhair :

1èra òra

- 1) Legida deu tèxt peu professor shens que l'agin los escolans.
- 2) Distribuir Q.C.M. Segonda lectura.
- 3) Correccion collectiva

2au òra

- 1) Distribuir lo tèxt. Reactivacion en tornar léger.
- 2) Compreneson aprigondida de har en quate grops (a)
- 3) Mesa en comun deu resultat
- 4) (b) de har amassa
- 5) Arribar a un comentari sintetic comun

3au òra

1) Expression personau

- preparacion escriuta a casa
- a l'orau, devath la fòrma d'un debat

2) practica de la lenga

a)

- " de hum " : dab ua grana aviada. Balhar l'expression completa = " a hum de calhau ", extension dab " a hum de caishaus "
- " de hiu " : en seguida, shens discontinhar, tostemps
- " de lis " : rapidament

b)

- " cridassar : sufíxe aumentatiu " às ". Sens pejoratiu, crits hòrts e òrres.

- " carreròt " : suffixe diminutiu

c) " mitralhadas, petaradas " : substantiu hargat suu participi passat feminin d'un vèrb deu 1èr grop.

d) Fòrma impersonau ; correspon a " on " en francés.

Autes biais :

- òm + tresau persona deu singular

- prumèra persona deu plurau

- tresau persona deu plurau

- expressions a sens collectiu : las gents + tresau persona deu plurau / lo monde + idem

Ablacion

« Mai enfin, me disián, siegues pas tant colhon ! Duerbe-la aquela boca ! Va pas te faire mau !... » Ieu la voliáu pas dubrir. Testard coma ua muòla. E mesfisent. Avián bèn rason, compreni ! Mai un baceu (tèn, aganta aquò !), lo besonh tot neci de respirar, finiguèron per me convèncer d'abandonar una resisténcia, eroïca bessai, mai de segur desesperada. Me'n dobtavi, emai foguèssi alòrs qu'un drollon, qu'anavan encara me trobar quauqua rèn...Aviáu ganhat : ma lenga èra pas coma fau. Èra pas coma aquela de tot lo monde. Parlatz d'un malastre ! Se demoravi ansin, seriáu jamai quauqu'un. Conclusion : caliá operar. Dins aquela pontannada que vos dieu, la sciéncia començava de realisar de miracles, la medecina progressava ; seriá estat tòti de ne'n pas profichar. Foguèt donc decidat de me miracular... Après, foguèri, definitivament, coma tot lo monde. Es clar qu'aquò's la version optimista, la version de mei parents (de bravei gents que se son totjorn laissats impressionar, ò ensacar se volètz, per lei patrons, lei professors, lei jutges, lei gendarmas, lei capelans, lei òmes politics ò lei representants de comèrci : tot çò que parla am'autoritat ò assegurança ò que pòrta, es essenciau, un polit unifòrme per donar de pes au discors). Fin finala, ma lenga èra pas tròp polida, aquò's verai. Va confessi, èra clafida de decas, un pauc de bescaire dins ma boca, un pauc tròp ponchuda e tròp longa. Am' un fisson d'aquela mena riscavi de parlar pas bèn, tot compte fach... Èra-ti una rason per me la levar ? Per me l'escanar faudriá dire puslèu ? Tot carculat, siáu un pauc brancaci de me plànher. Aquela que m'an empeutada a la plaça es tota bela. Ròsa, discreta, rasonabla. Ara, totei me comprenon quand parli. Pòdi devenir quauqu'un, e me'n priva pas... Mai, es pas ma lenga. Qué voletz ? I pòdi rèn ! Siáu totjorn en retard sus çò que ma lenga nòva ditz. Mon còs, mei mans e lo resta pòdon pas seguir. Siáu constrench de faire un esfòrç permanent, de tot revirar, se voletz. M'an garit, aquò's la veritat, mai alòrs ? perqué m'an pas cambiat lo demai dau temps que li èran ? L'aguèsson fach, auriáu pas tant sovent l'impression que quauqu'un d'autre es en trin de charrar a ma plaça.

De Florian Vernet
Tirat de Miraus escurs

Fica escolan :

I compreson deu tèxt : Q.C.M.

a) " Qui ? "

Lo personatge qu'ei :

- un mainat
- ua mainada
- un òmi
- un mainat a la debuta, un òmi a la fin

b) " On ? "

La debuta de l'istòria que's debana :

- dens un laboratòri
- a l'escòla
- dens un espitau
- a l'escuderia
- au tribunau

c) " Qué ? "

De quina partida deu còs lo narrador ei estat operat ?

- las mans
- lo hitge

- la lenga
- lo jolh

L'operacion qu'ei :

- ua amputacion
- un empeut

d) " Tà qué ? "

Los pairs amian lo personatge en çò deu mètge

- tà que lo monde e'u compénian
- tà que posca dintrar dens l'administracion francesa
- tà que sia a la mòda
- tà que sàpia parlar anglés
- tà lo har passar la visita medicau obligatòria.

II Compreneson generau : Q.C.M.

Fin finala

- **L'operacion qu'ei escaduda per amor :**

- L'empeut qu'a pres
- Lo narrator que's sent diferent deus autes
- Lo narrator que pòt marchar

- **L'operacion n'ei pas escaduda per amor :**

- d'ua copadura d'electricitat
- lo pacient, " tròp testard ", que s'ei escapat
- l'escalpel n'èra pas agusat
- l'empeut d'ua lenga n'ei pas ua bona causa per l'òmi
- Lo narrator ei content de l'operacion
- Lo narrator n'ei pas content de l'operacion

Fica de l'ensehaire :

1èra òra

- 1) Lectura orau deu professor
- 2) Question aus liceans : " Qu'avetz comprés ? "
- 3) Nada responsa deu mèste ad aqueste moment, mès possibilitat d'escambis enter liceans.
- 4) Distribucion deu Q.C.M. Presa de coneishença de las questions deu Q.C.M manca lo II
- 5) Lectura tornar
- 6) Los liceans que responen au I
- 7) Corigit tots amassa

2au òra

Utilisacion (30')

- 1) Reactivacion
- 2) Lectura tornar deu mèste
- 3) Medish procedit com entau I, dab lo II

Compreneson apregondida (30')

- 1) Distribucion deu tèxt + lectura silenciosa deus escolans
- 2) Explics lexicaus segon questions deus liceans
- 3) Discussida : abordar sonque lo segon nivèu de compreneson (jòc de mot sus " lenga ")
- 4) Questions aus liceans : qu'avetz remarcat de diferent cap au vòste parlar costumèr ; entresenhas dialectaus tà la lectura orau.
- 5) Lectura orau deus escolans, frasa per frasa (shens arrevirar).

Dever a casa :

- 1) Perqué los pairs an volut que lo joen e cambièsse de lenga ? (redaccion 5 a 10 arrècas)
- 2) Perqué, segon vos, lo narrator n'ei pas content, fin finala, de la soa navèra lenga ? (5 a 10 arrècas)

3au òra

Expleitacion

- 1) reactivacion
- 2) Corrigit deu tribalh hèit a casa
- 3) Discussida sus la " diglossia " (a partir deu tèxt : inconvenient, riquesa)
hicar au tablèu un abracat deus arguments
bastir amassa, au tablèu, l'estructura deu comentari
- 4) Exercicis de lectura orau (si damòra temps)

Planvienut

Alan es estudiant a l'Universitat de Pau. A la debuta de l'annada universitària, se vien installar a Gasteiz, la capitala d'Euskadi per i estudiar manuscrits en lenga occitana de l'ex reiaume de Navarra. **Autanlèu devarat deu trin**, s'encamina tà l'apartament que deu partejar dab tres estudiants bascos.

L'immòble qu'a un interfòn, mès ne son pas noms qui son indicats : que son numeròs d'apartament; soni a l'apartament d'esquèrra deu **dusau solèr**. Qu'enteni ua votz de gojata :

- ¿ Quién es ?

- Soy el estudiante francés.

Ua sonada e qu'entri, cargat deus dus sacs. Dèishi de costat l'ascensor e **que pugi** per l'escalèr. Au dusau solèr, a man esquèrra, qu'an obèrt la pòrta. Ua cara de gojata blonda **qu'apareish hens l'esclarèja** :

- Endavant", ce'm hè. Qu'entri e que pausi los dus sacs per tèrra.

- Planvienut, ce'm ditz. **Non sabèvam pas quin dia anavas arribar**. Lo ton professor tanpauc.

Que soi Jaione - **ce horní**, e qu'em ten la man.

- E jo Alan", ce li responi en li tocant la man.

- Eh, vosautres ! Lo francés... excusa'm, Alan qu'ei arribat... De duas crampas sortissen dus gojats, bruns tots dus, l'un petit e peucort, l'aute gran e peulong. Lo purmèr que'm hè : - Que soi Jokin.

L'aute :

- Que soi Pedro.

- Se vòs, hica los sacs a la toa crampa ", ce'm hè Jaione. De l'entrada, qu'èi, a man dreita la cosina, vis a vis de jo lo salon; las crampas que son **mei enlà suu correder** qui partís a man esquèrra. Que'n compti tres. Jaione que m'ensenha la mia.

D'après ERIC GONZALES Arantxa
Bearn 1999

1. Vocabulari

Planvienut = benvengut **autanlèu devarat deu trin** = sitôt descendu du train 2. **deu dusau solèr** : deu dusau estatge 6. **que pugi** : monti - vèrb pujar 8. **qu'apareish hens l'esclarèja** = apparaît dans le rai de lumière - vèrb aparéisher 11. **non sabèvam pas quin dia anavas arribar** = nous ne savions pas quel jour tu allais arriver - vèrbs saber, anar 12. **ce horní** = rajoute-t-elle - vèrb hornir **mei enlà suu correder** = plus loin sur le couloir

2. Explicar

D'on vien Alan ? On va e perqué s'installa dens aquera vila ? Com a viatjat ?

On se situís l'apartament que deu partejar ? Qui li tòrna responsa quan sona ?

Se despatrolha plan en espanhòu l'Alan ? E tu, te despatrolhas en lenga ? Quala lenga s'i parla tanben au País Basco ?

Los joens estudiants sabèvan la data d'arribada d'Alan ? E lo professor ? Las presentacions se passan plan ? De qué se disen ?

Descriu los tres navèths collègas d'Alan, as una impression de las bonas ?

3. Practicar

Conjuga a las personas indicadas e aus temps qu'estimas corrèctes los vèrbs en caractèrs gras.

1. (Jo) **estar** estudiant au licèu de Lengon e tu on (tu) **estudiar** ?
2. Aqueste matin (jo) **m'encaminar** pas a l'escòla, (jo) n'**aver** pas enveja.
3. Lo men ostau **portar** lo men nom mèl l'Equipament n'i **aver** pas metut lo numerò.
4. (Nosautres) **aparèisher** peu prumèr còp dens la vila e los poblants nos **semblar** pro simpatics.
5. Endavant, (era) ce'm **har** , se (tu) **voler** , (tu) que't **poder** seitar en esperar los autres.
(Eths) **sortir** a sheis òras per anar de tapas en vila, qu'**estar** atau que's **passar** en Euskadi.

Aprestat per Eric Astié

Finò

Fernand es meitadèr e viu dab la soa mair dens un maine deu Vasadés. Caçador coma ne son hèra dens lo país, qu'aimaré plan d'aver un can. Lo son amic d'enfança Martin, qui l'acompanha tot dimenge a la caça, li a conselhat de'n préner un pr'amor "...shens un can un cacineir ne hèi pas seriós !". Justament lo mèste deu ben li prepausa un canhòt que Fernand s'emprèssa d'adoptar, mès la mair qu'es luenh de partatjar lo son estrambòrd...

- *Veses, Mamà, **li hèses** paur.*

- *Tan melhor !... pòdes lo tornar d'on vien !"*

*Lo canhòt **pen lo cap**, se lèva e remuda **la coa**.*

- *Veses, Mamà, li plases, **se gausa a díser** Fernand.*

- *Mès non **que m'escarnís**... Veiràs que te li harèi passar l'enveja !"*

- *Anem **vesia**, ne hàciatz pas la maishanta, aquò ne vos va pas.*

- *Li avèvi totjorn dit a **aqueth aquí** que ne volèvi pas de can !*

- *Cercatz-li una assieta dab lèit.*

- *Cercatz se voletz !"*

***Aqueth aquí** obrís lo vaisherèir, davant Martin se sentiva coratge. Sa mair l'arrèsta e tira de darrèr los pichèirs una vielha assieta henuda. Los dus òmes se seitan per gaitar béver lo canhòt. Un jornau, enter lo vaisherèir e l'arrelòtge, **amassa los esclapòts**. Lo can a sa plaça per dromir, e son cuenh per minjar. Vesetz que las causas van viste. Cadun lo pren sus sos joelhs. Cau tanben li trobar un colier e un nom. Un nom pas coneishut... e lor i cau temps per passar en revista tots los cans deu país... Convienien de l'aperar "Finò". Fernand lo lèva dens sas mans. - E sabes Finò, seràs un can cacineir e pas una grana carronha sonque bon a dromir **au palhèir**, córrer las canhas, e **anar au cantèth**..." ... Arriba lo ser, la mair **rimona** encara mès balha egau un vielh tricòt traucat que guardavan per har lusir los mòbles. Fernand l'esten còsta la caisha de lenha e i cocha Finò. Per eth lo sòmi met pausa a vièner, un chic avant miejanueit, pensa encara au dreçatge deu can.*

*d'après **Claudi Bellòc***

Per retèner lo temps Gasconha 1983

a.

Vocabulari

1. **Li hèses paur** : tu lui fais peur, verbe hèser 3. **pen lo cap** : il penche la tête, verbe péner pendre, incliner; **la coa** : la queue 4. **se gausa a díser** : il se hasarde à dire; gausar : oser 5. **que m'escarnís** : il se moque de moi; escarnir : tourner en ridicule, contrefaire 6. **vesia** : voisine 7. **aqueth aquí** : celui-là 12. **amassa los esclapòts** : éponge les éclaboussures; amassar : ramasser 16. **palhèir** : meule de paille 17. **anar au cantèth** : aller (mendier) un quignon de pain 18. **rimona** : grommelle; verbe rimonar.

b. Practicar

Conjuga a las personas indicadas los vèrbs en caractèrs gras aus temps qu'estimas corrèctes (shau au subjunctiu)

1. Jo me **demandar** plan com jo li **hèser** paur ad aqueth canhòt, *eth* non m'**aver** pas jamei vist !...
2. Tu **voler** pas un can per escàs ? Lo vesin que te'n **conéisher** un qui eth t'**agradar** solide.
3. Janina **obrir** la pòrta au can entà que eth **anar** au casau har la cuenta.
4. Lo jorn de l'obertura *nosautes* **mancar** pas l'òra, e qu'**arribar** meilèu en avança.
5. Se vos **voler** i véder miélher, **caler** que vos **cambiar** de plaça.

6. *Eths* n'**acceptar** pas jamei d'aver un can a casa, dejà que lor **prusir** d'aver la mamet alavetz...

c. Comentar

- Presenta los personatges d'aquesta hèita. Qué pensas deu mestièr deu gojat ? Coneishes lo parçan on se debana ? Assaja de trobar perquè la mair n'es pas briga d'acòrd. Com se manifesta lo son maucontentèr ?
- De quau biais es sentida l'arribada deu canhòt en aqueth ostau ?
- Pòdes har valer ua experiéncia similara qu'as viscut personalament ?
- Per tu, de qué pòt servir un can ? Fàcia a la generalizacion deus lésers electronics e informatics los animaús domètges auràn enquèra la loa plaça au ras de l'òme ?

Aprestat pe Eric Astié

E adiu !

Sus un caminòt, dens la carrèra, au marcat o au supermercat, Lagisquet e Margalida s'encontran.

- Adishatz Lagisquet !
- E adiu Margalida ! E saps que de luenh **ne't reconeishèvi pas**. **Que t'avèvi presa per** ua damisèla de Rivahauta.
- Vos agrada de badinar.
- E tà on te'n vas atau, beròia coma un sòu nau ?
- Vau tà la hèsta de Parentias.
- E donc, **aqueste còp**, que t'i vas trobar un beròi galant.
- Ne n'èi pas besonh nat. **Que soi hèra plan atau**.
- Òh ! Aquò son causas qui disen mèh haràs tu coma las autas. E beroieta coma ès, ne seràs pas en pena de'n trobar un **quan volhas**. Si tot va plan, que vau viéner **aqueste vrespe** tà la hèsta."

*d'après JAN DEU SABALÒT
Margalida Bearn 1981*

a. Vocabulari

2 **Ne't reconeishèvi pas** = je ne te reconnaissais pas - vèrb reconéisher, Ind. imperfèit **que t'avèvi presa per** = je t'avais prise pour - vèrb aver, Ind. imperfèit 7. **aqueste còp** = cette fois-ci 8. **que soi hèra plan atau** = je suis très bien comme ça 11. **Quan volhas** = quand tu voudras - vèrb voler Sub. present 11. **aqueste vrespe** = ce soir.

b. Practicar

Conjuga a las personas indicadas los vèrb en caractèr gras, shau au subjunctiu.

1. Quan *jo t'aver* vista, *jo m'estar* dit, *jo la trobar* de mei en mei gaimanta.
2. *Nosautes* nos **díser** : "Adiu !" cada còp que *nosautes* nos **véser**.
3. A *jo*, m'**agradar** de badinar, **estar** ma natura.
4. E *tu anar* a la hèsta de Sent Pèir aquesta dimenjada ? *Jo* i **anar** se los amics i anar tanben, *jo* n'**aimar** pas de sortir sol(a).
5. **Faler** que *nosautes* **parlar** a Bernadeta abans la fin d'aqueste vrespe.
6. *Eths* **aimar** las hèstas, aquò **èster** lo parat de se retrobar entre amics shens pensar ad arren d'important.

Aprestat per Eric Astié